

‘समय, समय अनि समय’ नाटकको विधातात्त्विक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत
नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरको स्नातकोत्तर तह (एम.ए.)
दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

(शोध-पत्र)

शोधार्थी
गणेशदत्त जोशी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०७०

शोधनिर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षका छात्र गणेशदत्त जोशीले 'समय, समय अनि समय नाटकको विधातात्त्विक अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । उहाँले बडो मिहिनेतसाथ तयार पारेको यस शोधकार्यबाट म पूर्णतः सन्तुष्ट छु र शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७०/११/०८ गते

(20 February, 2014)

.....
(भरतकुमार भट्टराई)

सहप्राध्यापक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्र गणेशदत्त जोशीले स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नु भएको 'समय, समय अनि समय नाटकको विधातात्त्विक अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका लागि स्वीकृत गरिएको छ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

- (१) डा. जीवेन्द्रदेव गिरी
(नि. विभागीय प्रमुख)
- (२) सहप्रा. भरतकुमार भट्टराई
(शोधनिर्देशक)
- (३) प्रा. मोहनराज शर्मा
(बाह्य परीक्षक)

मिति : २०७०/११/११ गते
(23 February, 2014)

कृतज्ञताज्ञापन

‘समय, समय अनि समय नाटकको विधातात्त्विक अध्ययन’ शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पारेको हुँ । प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा मेरो अनुकूलतालाई ध्यानमा राखी आफू व्यस्त हुँदाहुँदै पनि आफ्नो अमूल्य समय दिएर मलाई पदपदमा कुशल निर्देशन दिनु हुने शोध-निर्देशक नेपाली केन्द्रीय विभागका आदरणीय गुरु सहप्रा. भरतकुमार भट्टराईप्रति म हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शीर्षकमा अनुसन्धान गर्न स्वीकृति प्रदान गर्ने नेपाली केन्द्रीय विभागका विभागीय प्रमुख प्रा. देवीप्रसाद गौतम लगायतका अन्य गुरुहरू प्रति म कृतज्ञ छु । प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा विभिन्न सामग्रीहरू जानकारी उपलब्ध गराइदिनु हुने मित्र चन्द्रदेव जोशीका साथै सहज र सरल तरिकाले सम्पूर्ण कार्यमा सहयोग गर्नु हुने गुणराज श्रेष्ठप्रति पनि म आभारी छु ।

प्रस्तुत शोधग्रन्थ तयार पार्ने क्रममा मलाई आर्थिक तथा व्यावहारिक दृष्टिबाट हरपल सहयोग र प्रेरणा दिइरहनु हुने मेरा पूजनीय स्व. प्रमानन्द जोशी, माता श्रीमती नन्दादेवी जोशी, दाजुहरूप्रति तथा परिवारका अन्य सम्पूर्ण सदस्यहरूप्रति म सदैव कृतज्ञ रहने छु । यस शोधपत्रलाई यथासक्य शुद्धसँग समयमै टङ्कन गरिदिने लोकेन्द्र विष्ट, शिवराज भट्ट, भरत विष्ट, गुणराज श्रेष्ठ, राज भट्ट, र अविचन्द्र पाठकप्रति पनि म आभारी छु ।

अन्त्यमा, प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुरसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति : २०७०/११/०८ गते

(20 February, 2014)

शैक्षिक सत्र : २०६७-२०६८

क्रमाङ्क : ७५

.....

गणेशदत्त जोशी

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

पहिलो परिच्छेद

शोध परिचय

पृष्ठ

१.१	विषय परिचय	१
१.२	समस्याकथन	१
१.३	शोधकार्यको उद्देश्य	१
१.४	पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५	शोधकार्यको औचित्य, महत्त्व र उपयोगिता	३
१.६	शोधपत्रको सीमाङ्कन	३
१.७	सामग्री सङ्कलन विधि	३
१.८	शोधविधि	४
१.९	शोधपत्रको रूपरेखा	४

दोस्रो परिच्छेद

नाटकको सैद्धान्तिक स्वरूप

२.१	नाटकको स्वरूप र परिभाषा	५
२.२	नाटकका तत्त्व	८
२.२.१	कथावस्तु	९
२.२.२	चरित्रचित्रण	१२
२.२.३	परिवेशविधान	१५
२.२.४	भाषाशैली	१७
२.२.५	उद्देश्य	२०
२.२.६	शीर्षक	२२
२.२.७	निष्कर्ष	२३
२.३	नाटक र एकाङ्कीबिच समानता र भिन्नता	२४

तेस्रो परिच्छेद

साहित्यकार अविनाश श्रेष्ठको नाट्ययात्रा र प्रवृत्ति

३.१	अविनाश श्रेष्ठको नाट्ययात्रा	२६
३.२	अविनाश श्रेष्ठका नाट्य प्रवृत्तिहरू	२८

चौथो पच्छेद

‘समय, समय अनि समय’ नाटकको विधातात्त्विक अध्ययन विश्लेषण

४.१	‘समय, समय अनि समय’ नाटकको पृष्ठभूमि	३०
४.२	लेखन, मञ्चन र प्रकाशन	३१
४.३	नाट्य तत्त्व	३२
	४.३.१ कथानक	३२
	४.३.२ कथावस्तु	३३
	४.३.३ पात्रविधान	३७
	४.३.४ द्वन्द्व	६२
	४.३.५ वातावरण	६३
	४.३.६ सन्देश	६४
	४.३.७ भाषाशैली	६६
४.४	‘समय, समय अनि समय’ नाटकमा प्रयुक्त मनोविज्ञान	६७
४.५	शीर्षक सार्थकता	६९
४.६	“समय, समय अनि समय” नाटकमा प्रयुक्त प्रतीक र विम्बको प्रयोग	७१

पाँचौँ परिच्छेद

उपसंहार तथा निष्कर्ष	७२
----------------------	----

सन्दर्भ सामग्री सूची

संक्षिप्त रूप

प्रा.	-	प्राध्यापक
डा.	-	डाक्टर
क्र. सं.	-	क्रम सङ्ख्या
त्रि.वि.वि.	-	त्रिभुवन विश्व विद्यालय
पृ.	-	पृष्ठ
वि.सं.	-	विक्रम सम्वत्
सम्पा.	-	सम्पादक
सा.प्र.	-	साभ्ना प्रकाशन
सं.	-	संस्करण
ने.रा.प्र.प्र.	-	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान